ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
BASIN AÇIKLAMASI

2 Eylül 2020, Çarşamba

İran: Kasım 2019 Gösterilerinin ardından başlayan dehşet verici baskı ikliminde, gözaltına alınanlar kırbaçlandı, cinsel tacize uğradı ve elektrik şoku ile işkence yapıldı

- ***Yaygın işkence yöntemleri arasında dayak, kırbaç, elektrik verme, zorlayıcı ve acı verici pozisyonlarda tutma, yalancı infaz, cinsel şiddet, zorla kimyasal madde verme ve tıbbi bakımdan mahrum bırakma da bulunuyor.***
- ***Yüzlerce insan, ulusal güvenlikle ilgili olduğu gerekçesiyle mesnetsiz suçlamalarla adil yargılanma hakkından mahrum bırakıldı ve haklarının çiğnendiği bir yargı sistemi tarafından ağır bir şekilde cezalandırıldı***
- ***İşkence altında yapılan "itiraflara" dayanarak idam cezaları verildi.***

Uluslararası Af Örgütünün bugün yayımladığı ayrıntılı raporunda, İran polisinin, istihbarat ve güvenlik güçlerinin ve cezaevlerindeki infaz ve koruma görevlilerinin insan hakları ihlalleriyle bağlı önemli önemli bilgilere yer verdi. Bu raporda, Kasım 2019 tarihinde ülke çapında yaşanan gösterilerde gözaltına alınanlara karşı uygulanan keyfi alıkoyma, zorla kaybetme, işkence ve kötü muamele gibi bir dizi şok edici davranışlardan söz edilmektedir. Ayrıca raporda, hâkim ve savcıların yaşanan olaylara göz yumduğu ve hatta tutuklulara karşı uygulanan insan haklarına aykırı muamelede iştirak ettikleri de ifade edilmiştir.

İran'da Kasım 2019 Tarihli Gösterilerden Bu Yana Yaşanan Kitlesel Tutuklamalar, Zorla Kaybetmeler ve İşkence başlıklı raporda, şiddet kullanılarak gözaltına alınan, zorla kaybedilen ya da hiç kimseyle görüştürülmeksizin alıkonulan, sorgu esnasında avukatlarına erişimleri sistematik olarak engellenen ve "itirafta" bulunmaları için defalarca işkence gören onlarca göstericinin maruz kaldığı son derece rahatsız edici vakaları belgelemektedir. Raporda göstericilerle birlikte olayların yaşandığı esnada tesadüfen yoldan geçenlerden çok sayıda tutuklanan olduğu belirtilmiştir. Rapor *İnsanlığı ayaklar altına aldıkları davranışlar* belgelemektedir. Gösterilerin şiddetle bastırıldığı birkaç gün içinde gözaltına alınanların sayısı erkek, kadın ve çocuklardan oluşan 7 bin kişiden söz edilmiştir.

Mağdurlar arasında daha 10 yaşındaki çocuklar, güvenlik güçleri tarafından açılan ateş dolayısıyla mermi yarası alan ve hastanelerde tutuklanan göstericiler, tesadüfen yoldan geçerken tutuklanan kişiler, azınlık hakları aktivistleri, gazeteciler ve gösterilerde öldürülenlerin cenaze ve anma törenlerinde tutuklanan kişiler de vardır. Ayrıca tutuklananlar arasında insan hakları savunucuları da bulunuyor. O tarihten bu yana, yüzlerce kişi, peşin hükümlü yargıçlar tarafından yargılandı; kapalı kapılar arkasında çoğu zaman bir saatten az süren ve işkenceyle alınan "itiraflar", hapis, kırbaç ve idam kararları için esas olarak sunuldu.

Uluslararası Af Örgütü'nün Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Direktör Yardımcısı Diana Eltahawy yaşananlarla ilgili olarak şunları kaydetti: "Kitlesel gösterilerin ardından, İran güvenlik güçlerinin, silahsız göstericiler ve olayların yaşandığı esnada tesadüfen yoldan geçen kişileri kasten öldürdüklerini ve yaraladıklarını gösteren video kayıtları tüm dünyayı şoke etti. Öte yandan, gözaltına alınan kişilerin ailelerine, İranlı yetkililer tarafından gözlerden ırakta reva görülen zalimce muamelelerin detayları ise henüz çok az biliniyor.

"İran'da savcılar, gözaltına alınanlara karşı işlendiği iddia edilen zorla kaybetme, işkence ve kötü muamele ve diğer suçları soruşturmak yerine, sırf ifade hürriyeti ile toplanma ve barışçıl gösteri yürüyüşü düzenleme haklarını kullandıkları için yüzlerce kişi hakkında ulusal güvenlikle ilgili suçlamalar yöneltip, üretilen baskı kampanyasına iştirak ettiler. Aynı zamanda İran'da hâkimler de çıkardıkları karar için işkence altında alınan "itirafları" esas tutmuşlardır. Bunca cinayet ve hak ihlali (faillerinin tam bir dokunulmazlığa sahip olmasını da dikkate alarak), devletin propaganda amacıyla televizyonlardan yayımladığı zoraki "itiraf" videoları ve üst düzey yetkililerin ülkede yaşananlarla bağlı acımasız ve gösterileri bastırmada istihbarat ve kolluk güçlerini kahraman olarak metheden konuşmalarıyla desteklendi."

Uluslararası Af Örgütü, aralarında gazetecilerin ve insan hakları savunucularının da yer aldığı ve gösterilerle ilgili olarak başlatılan ve adil olmayan ceza kovuşturmalarına maruz bırakılan 500'den fazla göstericinin isimleri ile bu kişilere dair ayrıntılı bilgileri kayıt altına aldı.

Bu kişiler hakkında "milli güvenliğe karşı suç işlemek amacıyla toplanma ve iş birliğinde bulunma", "sistem karşıtı propaganda yayma", "kamu düzenini bozma" ve "dini lidere hakaret etme" gibi muğlak ya da gayrimeşru olan ve ulusal güvenlikle ilgili yöneltilen suçlamalarla bir ay ila 10 yıl arasında hapis cezaları verildi.

Yine bu kişilerden en az üçü- **Emir Hüseyin Muradi**, **Muhammed Recebi** ve **Said Temcidi**- hakkında yıkıcı eylemlerde bulunmak suretiyle "Allah'a düşmanlık"

ettikleri (*muhabere*) suçlamasıyla idam cezası verildi. **Hüseyin Reyhani ise** idam cezası öngörülen bir başka suçtan hâlen tutuklu olarak yargılanmayı bekliyor.

Uluslararası Af Örgütü'nün tespit edebildiği kadarıyla, çok sayıda kişi hakkında hapis cezalarına ilaveten kırbaç cezaları da verilmiş ve en az iki kişi hakkındaki kırbaç cezası infaz edilmiştir.

Uluslararası Af Örgütü, istihbarat ve kolluk birimlerinin müdahil olduğu keyfi gözaltılar ve tutuklamalarda ülkedeki yargılama ve cezalandırma pratikleri göz önünde bulundurulduğunda, Kasım 2019 tarihli gösterilerle ilgili olarak yargılanan ve haklarında mahkûmiyet kararı verilen kişilerin gerçek sayısının çok daha yüksek olduğu kanaatini taşıyor.

Uluslararası Af Örgütü, bu çerçevede BM İnsan Hakları Konseyi'ne üye devletlere ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne, hesap verilebilirlik ve bir daha tekrarlanmama güvencelerini sağlamak amacıyla BM önderliğinde bir soruşturma başlatılmasının desteklenmesi de dâhil olmak üzere İran'daki ağır insan hakları ihlallerine ilişkin süregelen ve sistematik bir hal alan cezasızlığı ele alma çağrısında bulunuyor.

Uluslararası Af Örgütü, ayrıca, tüm BM üye devletlerini, İran makamlarına, Kasım 2019 tarihli gösterilerle ilgili olarak yalnızca ifade hürriyeti ve toplanma ve barışçıl gösteri düzenleme hakkını kullandıkları için hâlen hapiste tutulan herkesin derhal ve kayıtsız-şartsız serbest bırakılmaları, işkence altında ya da kötü muameleyle alınan beyanların hükme esas teşkil ettiği kararlar da dâhil olmak üzere adaletsiz yargılamalar neticesinde verilen tüm mahkûmiyet kararlarının bozulması ve sorumluların hesap vermeleri için güçlü bir çağrıda bulunmaya da davet ediyor.

İşkence salgını

Uluslararası Af Örgütü tarafından gerçekleştirilen araştırma, polisinin, istihbarat ve güvenlik güçlerinin ve cezaevlerindeki infaz ve koruma görevlilerinin gerek gözaltına alma sırasında gerekse de gözaltında iken kadın, erkek ve çocuklara yaygın olarak işkence yaptıklarını ve kötü muamelede bulunduklarını ortaya koymuştur.

Mahkemeler ve ilgili diğer yargı makamları, kolluk ve istihbarat birimleri tarafından işletilenler de dâhil olmak üzere alıkoyma yerlerinde bağımsız ve tarafsız olarak incelemeler yapılması ve gizli alıkoyma ile gözaltındaki kişilere karşı işkence ve kötü muamelede bulunulmasını yasaklayan kanun hükümlere riayet edilmesini güvence alma şeklindeki yasal yükümlülüklerini yerine getirmediler.

Gözaltındaki kişilere, cezalandırma, korkutma ve küçük düşürme amacıyla işkence yapılmıştır. Yine kişilerin gösterilere dâhil olup olmadıklarını öğrenebilmenin yanı

sıra bu kişilerin, muhalif gruplar, insan hakları savunucuları, İran dışındaki medya ve yabancı hükümetlerle kurdukları iddia edilen ilişkileriyle ilgili olarak da "itiraflarının" ve haklarında suç isnat edilmesine neden olacak beyanlarının elde edilmesi amacıyla işkenceye başvurulması artık sıradan bir uygulama haline geldi. Uluslararası Af Örgütü tarafından yapılan araştırmada, çoğu zaman mağdurların başlarına çuval geçirildiğini ya da gözlerinin kapatıldığını, yumruklanıp tekmelendiklerini, kırbaçlandıklarını, sopa, hortum, cop ve kablolarla dövüldüklerini, uzun süreler zorla ayakta bekletildiklerini ya da zorlayıcı ve acı verici bir pozisyonda durmaya zorlandıklarını, yeterli gıda ve içilebilir sudan mahrum bırakıldıklarını, bazı durumlarda haftalarca ve hatta aylarca tecritte tutulduklarını ve gösteriler esnasında ve yahut işkenceden ötürü meydana gelen yaralanmalar için sağlık hizmetlerine erişimlerinin engellendiğini ortaya koydu.

Gözaltına alınanların çırılçıplak soyularak üzerlerine tazyikli soğuk su sıkılması, aşırı ısıya, aşırı yüksek sesli müziğe veya aşırı parlak ışığa maruz bırakılmaları, el ya da ayak tırnakların çekilmesi, biber gazı kullanımı, zorla kimyasal madde içirilmesi, elektrik şoku uygulanması, su tahtası ve yalancı infaz gibi uygulamalar da belgelenen diğer işkence yöntemleri arasında yer alıyor.

Birincil kaynaklar tarafından Uluslararası Af Örgütü'ne aktarılan bilgilere göre, sorguları yürüten kişiler ile cezaevlerindeki infaz ve koruma memurları, gözaltına alınan erkeklere karşı çırılçıplak soyma, zorla çıplak bırakma, sözlü cinsel taciz, genital bölgelere biber gazı sıkılması ve testislere elektrik verilmesi de dâhil olmak üzere çok sayıda cinsel saldırı ve şiddet fiilleri işlemişlerdir.

Razavi Horasan eyaletinde su tahtası uygulamasına maruz bırakılan bir mağdur, Uluslararası Af Örgütü'ne şunları aktardı:

"Beni sorgulayanlar, bir havluyu ıslatarak yüzüme örttüler. Daha sonra da bu havlunun üzerine yavaş yavaş su döktüler. O anda boğuluyormuş gibi hissettim. Biraz durup, ben kendimi toparlayana dek ara verdikten sonra, tekrar aynı yöntemle işkenceye devam ettiler. Beni ayrıca yumruklayıp tekmelediler ve kablo kullanarak falakaya yatırdılar."

Elektrik verilen yetişkin bir erkek ise yaşadıklarını şöyle ifade etti:

"Elektrik şoku işkencelerin en kötüsüydü… Vücudumun her zerresine milyonlarca iğne batırılıyor gibiydi. Sorularına cevap vermeyi reddettiğim zaman, akımı daha da yükseltip bana çok daha yüksek voltta elektrik veriyorlardı. Ben o esnada sarsılarak titriyor, tüm bedenimi dolanarak ilerleyen çok kuvvetli bir yanma hissi duyuyordum… Bana yapılan işkenceler ruh ve beden sağlığım üzerinde uzun süreli etkiler bıraktı. Hâlâ bugün bile geceleri uyku uyuyamıyorum."

Sorgusunu gerçekleştirenler tarafından "tavuk döner" olarak adlandırılan ve kollar ile ayaklardan bir direğe bağlanarak asma şeklinde uygulanan acı verici bir yöntemle işkence gören Tahranlı bir mağdur da Uluslararası Af Örgütü'ne, "O anda çektiğim acı dayanılacak gibi değildi. Her yanımda o kadar büyük bir baskı ve o kadar şiddetli bir acı vardı ki idrarımı altıma kaçırdım… Ailem işkence gördüğümü biliyor, ama bunu nasıl yaptıklarını bilmiyorlar. Burada konuşabileceğim hiç kimse olmadığından kendi gözyaşımda boğulacakmışım gibi geliyor" dedi.

Uluslararası Af Örgütü tarafından belgelenen vakaların tamamında, mağdurlar, zorla "itirafta" bulundukları için, aşağılayıcı sözlü hakaret ve küfürler, aile bireylerine yönelik korkutma ve taciz, yaşlı ebeveynler ya da eşler de dâhil olmak üzere aile bireylerinin tutuklanacakları, işkence görecekleri, öldürülecekleri ya da bu kişilere karşı diğer türlü zararlar verileceğine dair tehditler ve gözaltına alınanlara ya da onların kadın aile bireylerine yönelik tecavüz tehditlerinin de aralarında bulunduğu çok çeşitli psikolojik işkencelere maruz bırakıldıklarını da bildirdi.

Zorla kaybetmeler

Uluslararası Af Örgütü tarafından yapılan araştırmalar gösteriyor ki, gözaltına alınan çok sayıda kişi, İstihbarat Bakanlığı ve Devrim Muhafızları gibi kamu kurumlarına ait, kolluk ve istihbarat birimlerince işletilen gizli yerlerde alıkonuldukları süre zarfında haftalarca ve hatta aylar boyunca zorla kaybedilmişlerdir. Diğer gözaltına alınanlar ise ya aşırı kalabalık cezaevlerinde ya da polis karakolları, askeri kışlalar, spor salonları veyahut okullarda tutulmuşlardır.

Endişe içindeki yakınlar, Uluslararası Af Örgütü'ne, sevdiklerinin akıbetlerine ve nerede olabileceklerine dair bir bilgi alabilmek için hastanelere, morglara, polis karakollarına, savcılıklara, mahkemelere, cezaevlerine ve bilinen diğer alıkoyma merkezlerine başvurduklarını; ancak yetkililerin herhangi bir şekilde bilgi vermekten kaçındıklarını ve kendilerini, yakınları hakkında soru sormaya devam etmeleri ya da onlarla ilgili kamuoyu önünde konuşmaları taktirde tutuklamakla tehdit edildiklerini aktardılar.

Uluslararası Af Örgütü tarafından belgelenen bir vakada, yetkililer, zorla kaybedilen iki kişinin akıbetini ve nerede olabileceklerini araştırdığı için bir aile üyesini tutuklamıştı.

Uluslararası Af Örgütü ilaveten, yetkililerin akıbetleri ve nerede olduklarına dair bilgileri ailelerinden saklamaya devam ettiği süregelen üç zorla kaybetme vakasını da tespit etti. Bu kişiler arasında Huzistan eyaletindeki Mahşehr kentinden **Mehdi Roodbaryan** ve **Mustafa Roodbaryan** kardeşleri de bulunuyor.

Metodoloji

Uluslararası Af Örgütü tarafından yapılan bu araştırma kapsamında, keyfi gözaltı, zorla kaybetme, işkence ya da kötü muameleye maruz bırakılan 60 mağdur ya da onların aile bireyleri veya yakınlarının yanı sıra hâlen saklanan iki gösterici ve konuyla ilgili bilgisi olan 14 kişiyle de derinlemesine mülakatlar gerçekleştirildi. İlaveten, ülkedeki başka yüzlerce kişi tarafından iletilen yazılı mesajlar, video kayıtlarının analizi, resmî açıklamalar ve mahkeme belgelerinden de bilgiler derlendi.